

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1946.

Första kammaren.

Nr 6.

Tisdagen den 5 februari.

Kammaren sammanträdde kl. 4 eftermiddagen.

Herr statsrådet *Wigforss* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition nr 42, med förslag till förordning om fortsatt uppskov med ikraftträdandet av föreskriven skatt å motorsprit.

Justerades protokollen för den 29 och 30 nästlidne januari samt den 2 innevarande månad.

Upplästes två till kammaren inkomna ansökningar, vilka jämte därvid fogade läkarintyg voro så lydande:

Till riksdagens första kammare.

Under återopande av medföljande läkarintyg får jag härmed anhålla om ledighet från riksdagsarbetet under tiden från den 28 januari t. o. m. den 11 februari 1946.

Lerum i februari 1946.

Georg Andrén.

Härmed intygas, att professor *Georg Andrén* på grund av hjärtbesvär varit och är i behov av ledighet från riksdagsgöromålen under tiden 28 januari t. o. m. 11 februari 1946.

Göteborg den 4 februari 1946.

Magnus Strandqvist,
överläkare.

Till riksdagens första kammare.

Under hänvisning till bifogade läkarintyg får jag härmed vördsamt anhålla om ledighet från riksdagsarbetet tills vidare.

Centrallasarettet i Västerås den 2 februari 1946.

Anton Eklund.

Härmed intygas, att riksdagsman *Johan Anton Eklund*, Skultuna, som för närvarande undergår behandling å Centrallasarettets i Västerås kirurgiska avdelning för ryggsjukdom, tills vidare ej kan deltaga i riksdagsarbetet.

Centrallasarettet, Västerås, den 2 februari 1946.

Ernst Berginfeldt,
lasarettsläkare.

De begärda ledigheterna beviljades, beträffande herr Eklund för den tid, det i återopade läkarintyget omförmälda hindret varade.

Föredrogos och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts propositioner:

Första kammarens protokoll 1946. Nr 6.

nr 31, med förslag till lag angående ändring i lagen den 8 april 1927 (nr 85) om dödande av förkommen handling;
nr 32, med förslag till lag om tillfällig ökning av regeringsrådets antal; samt
nr 33, med förslag till lag angående ändring i lagen den 12 maj 1917 (nr 189) om expropriation, m. m.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 34, angående uppskov med återbetalning av ett Hornborgasjöns sänkingsförening, Skaraborgs län, beviljat statslån.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 35, med förslag till förordning om fortsatt giltighet av förordningen den 6 mars 1942 (nr 63) angående rätt för Konungen att åsätta särskild tullavgift.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts proposition nr 36, med förslag till lag angående ändring av lagen den 20 december 1940 (nr 1044) om vissa av landsting eller kommun drivna sjukhus, m. m.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 37, med förslag till förordning om fortsatt giltighet av förordningen den 8 juni 1923 (nr 155) angående omsättnings- och utskänkningskatt å spritdrycker; samt

nr 38, med förslag till förordning om fortsatt giltighet av förordningen den 18 juni 1937 (nr 481) angående rätt för Konungen att i vissa fall meddela särskilda bestämmelser om stämpelavgift vid köp och byte av fondpapper.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts proposition nr 39, med förslag till lag om ändrad lydelse av 1, 3 och 4 §§ förordningen den 20 november 1845 (nr 50 s. 1) i avseende på handel om lösören, som köparen låter i säljarens vård kvarbliva, m. m.

Föredrogs och hänvisades till bankoutskottet den av herr *Wagnsson* m. fl. väckta motionen, nr 252, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reglering av vissa tjänstepensioner m. m.

Föredrogs och bordlades ånyo konstitutionsutskottets memorial nr 1, statsutskottets utlåtanden nr 1, 12, 13, 20 och 22 samt första lagutskottets utlåtanden nr 1 och 2.

Föredrogs och bordlades Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade proposition nr 42.

*Interpellation
ang. stats-
tjänstemän-
nens fortsatta
utbildning
m. m.*

Herr **Herlitz** erhöll på begäran ordet och anförde: Herr talman! Det är ett sedan länge uppmärksammat förhållande, att det icke råder erforderlig växelverkan mellan de teoretiska och praktiska inslagen i statstjänstemännens utbildning. Efter en tid ägnad åt teoretiska studier, oftast utan varje kontakt med den praktiska förvaltningsverksamheten, sker inträdet i denna, och sedan

Interpellation ang. statstjänstemännens fortsatta utbildning m. m. (Forts.)
det skett, är tjänstemannen huvudsakligen hänvisad till att vinna sin fortsatta utdanning i den tjänst, där han är verksam. Följaktligen inställa sig två problem: dels frågan om möjligheten att i den grundläggande utbildningen införa vissa praktiska moment, dels frågan om anordningar för fortsatta studier i anslutning till tjänsten. Det är det senare av dessa problem jag önskar beröra.

Det behov, varom här är fråga, är i första hand den enskilde tjänstemannens. Vid sidan av tjänsten har han behov att tränga in i nyare lagstiftning, som berör hans tjänst, och bliva förtrogen med de syften som ligga till grund för den. Han behöver vidare kontakt med erfarenheter från andra verk med samma uppgifter som det han själv tillhör. Det är också ett naturligt behov att i andra hänseenden få en fördjupad inblick i de sammanhang i vilka hans egen verksamhet utgör ett led: den sociala och ekonomiska utvecklingen, vetenskapens och teknikens framsteg o. s. v. Delvis gäller det så att säga att återvända till det som en gång var ämnet för hans grundläggande utbildning: en förnyad konfrontation med spörsmål som kunna vinna sin fulla belysning först mot bakgrunden av egen praktisk erfarenhet. Men vad som framför allt behövs är fortsatt information och utbildning, i takt med samhällsarbetets och förvaltningsverksamhetens utveckling.

Vad som sålunda är ett behov för den enskilde tjänstemannen är också av stor betydelse ur det allmännas synpunkt. Det är till påtagligt gagn, att tjänstemännen vinna en rikare orientering och överblick än den som erhålles genom sysslande med speciella arbetsuppgifter. Såsom icke minst betydelsefullt kan framhållas, att den olikformighet i statsverksamheten, som uppkommer genom en alltför långt driven isolering, kan brytas.

Självklart är att sådan information och utbildning som här åsyftas i icke ringa mån kan vinnas utan att särskilda åtgärder därför vidtagas. En ansvarsmedveten och ambitiös tjänsteman kan genom egna studier i lagstiftning och litteratur vidga sina kunskaper och perspektiv. I icke ringa utsträckning torde också verkchefer och andra överordnade sörja för att i själva tjänsten tillika ingår ett utbildningsmoment. Av icke ringa betydelse är det redan, om det kan sörjas för att en tjänsteman icke behöver gräva ner sig i en alltför speciell uppgift utan får erfarenhet av skilda förvaltningsgrenar; särskilt värdefullt är det, om ett i praktiska former organiserat utbyte av arbetskrafter olika verk emellan kan åstadkommas (se härom Förvaltningsrättslig Tidskrift 1939 s. 215 ff. och Nordisk Administrativt Tidsskrift 1940. s. 31 ff.).

Men allt detta är icke på långt när till fyllest. Litteratur kan aldrig giva detsamma som personlig kontakt. För övrigt är den litteratur som står till förfogande mycket otillräcklig; i varje fall kan den icke på långt när hålla takt med den snabba utvecklingen på förvaltningens mångahanda områden. Och arbetsuppgifternas växande mängd torde i allmänhet lämna allt knappare utrymme för både tjänstemännens egna insatser och för sådan vägledning från deras överordnades sida som vore önskvärd.

Under dessa förhållanden inställer sig tanken på särskilda anordningar i det syfte som här angivits. Staten borde — synes det mig — sörja för anordnande i erforderlig omfattning av särskilda kurser eller studiekonferenser för statstjänstemän med syfte att sammanföra dem till information och till gemensamt studium av sådana ämnen, som äro av betydelse för deras tjänst. Sådana anordningar borde kunna bliva av betydelse icke blott genom de direkta kunskaper som därigenom meddelades, utan också genom de impulser som kunde lämnas till fortsatt självständigt arbete och genom utbyte av erfarenheter deltagarna emellan.

Åtgärder i nu antydd riktning ha redan vid åtskilliga tillfällen förekommit

Interpellation ang. statstjänstemännens fortsatta utbildning m. m. (Forts.) inom särskilda grenar av statsförvaltningen dels på ett mera regelbundet sätt, dels då ett aktuellt behov av information, speciellt beträffande ny lagstiftning, förelagat på speciella områden. Jag vill såsom exempel erinra om särskilda kurser för tjänstemän å länsstyrelsernas taxeringsavdelningar, för vilka riksdagen i samband med 1943 års taxeringsreform anvisade anslag, och om de kurser för arbetsförmedlingstjänstemän, som sedan 1938 ägt rum med statsbidrag och som sedan 1944 mera regelbundet anordnas av arbetsmarknadskommissionen; sedan 1945 utgå också å riksstaten bidrag av statsmedel till fortbildningskurser för tjänstemän inom socialvården och den kommunala förvaltningen. Inom åtskilliga förvaltningsgrenar anordnas regelbundet kurser av olika slag, vilkas beivrande ofta utgör villkor för befordran till högre tjänster.

Det kunde vara av stort värde att vinna en samlad överblick av vad som hittills gjorts och alltjämt göres på skilda områden. Till äventyrs kan en konfrontation av sålunda vunna erfarenheter vara till gagn. Måhända kan det också visa sig, att en samordning av sådan verksamhet, som nu bedrivs av olika verk, på vissa punkter vore ändamålsenlig. Men framför allt borde, mot bakgrunden av vunna erfarenheter, behoven inom statsförvaltningen i dess helhet av en regelbundet bedriven informations- och utbildningsverksamhet beaktas. Det borde övervägas i vad mån det kan vara lämpligt att utsträcka sådan verksamhet till nya områden och nya tjänstemannakategorier.

Utän tvivel skall det vid ett sådant övervägande befinnas vara särskilt angeläget att uppmärksamma statstjänstemän med juridisk och statsvetenskaplig utbildning. Det är härvid framför allt av vikt, att de i landsorten (i synnerhet inom länsstyrelserna) verkande tjänstemännens isolering brytes genom ökad inbördes kontakt och ökad kontakt med centralförvaltningen. Men man får ej heller släppa ur sikte de tjänstemän som tillhöra verk förlagda i huvudstaden. Jag tillåter mig framhålla, att spørsmålet om ifrågavarande tjänstemannakategoriernas fortsatta utbildning sedan länge varit dryftat inom Nordiska administrativa förbundet (se Nordisk Administrativt Tidsskrift 1930 s. 256 f., 1935 s. 449 ff., 457 ff., 1937 s. 101 ff., 1943 s. 85 ff., 1944 s. 107 f.) och vill tillika hänvisa till program för en för dem avpassad kursverksamhet som framlagts dels av f. regeringsrådet G. Thulin (Nordisk Administrativt Tidsskrift 1935 s. 449 ff.), dels av dåvarande e. o. länsassessorn Folke Elfving (Förvaltningsrättslig Tidsskrift 1943 s. 338 ff.). Nämnas bör också att länsstyrelseutredningen 1937 förordade inrättandet av ett slags studiekonferenser för länsstyrelsernas tjänstemän. Av intresse är i detta sammanhang ävenledes ett finskt kommittéförslag om regelbundet anordnade fortbildningskurser (refererat i Nordisk Administrativt Tidsskrift 1943 s. 1 ff.).

För egen del vill jag icke i detta sammanhang uttala någon mening om den ifrågasatta verksamhetens lämpliga omfattning eller former eller dess anordning i övrigt. Mitt ärende är endast att utröna, huruvida intresse för en närmare undersökning av frågan kan påräknas hos regeringens ledamöter.

Under återopande av vad nu anförts och i förhoppning, att de diskussioner och uppslag, som jag återopat, bliva beaktade, fastän jag icke refererat dem, anhåller jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet få rikta följande spørsmål:

Är herr statsrådet, efter samråd med övriga departementschefer på vilkas föredragning spørsmålet kan ankomma, villig att till allsidig prövning upptaga frågan om regelbundna föranstaltningar för information och fortsatt utbildning av statstjänstemän?

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågavarande spørsmål finge framställas.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 4.15 eftermiddagen.

In fidem
G. H. Berggren.

Onsdagen den 6 februari.

Kammaren sammanträdde kl. 11 förmiddagen.

Herr statsrådet *Vougt* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition nr 47, angående anslag till bidrag för anläggande av gemensamma tvättinrättningar på landsbygden.

Herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet *Vougt*, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr Wetters interpellation angående visst utnyttjande av försvarets livsmedelsförråd, erhöll ordet och anförde: Herr talman! Med första kammarens tillstånd har herr E. Wetter frågat mig om jag är i tillfälle meddela i vad mån vid omsättning och minskning av försvarets livsmedelsförråd hänsyn tagits till föreliggande brister inom landet och till behovet av livsmedel i samband med internationella hjälpaktioner.

Ang. visst utnyttjande av försvarets livsmedelsförråd.

Med anledning härav vill jag anföra följande.

Den föreliggande frågan har sin största betydelse beträffande *armén*. Denna försvarsgren lagrar och förbrukar kvantiteter som i detta sammanhang äro av större intresse. Jag skall därför huvudsakligen begränsa mig till förhållandena inom denna försvarsgren.

Under beredskapen ha självfallet för militära ändamål upplagts stora kvantiteter livsmedel av skilda slag. Huvuddelen har lagrats i kronans egna förråd. För att så mycket som möjligt undvika förvaring i dessa förråd av mindre lagringsdugliga varor (mjöl, ost, smör, margarin etc.) har dock avtal funnits om lagring för arméns räkning genom handelsorganisationer.

I samband med beredskapens avveckling ha lagren successivt nedskurits. Härtinnan har gällt att de centrala förvaltningsmyndigheterna haft att efter samråd bl. a. med livsmedelskommissionen gå i författning om avyttring av överskottsvaror.

Avvecklingen av överskottslagren i samband med beredskapens hävande har för arméns del skett efter följande linjer:

1) Omsättning inom armén, vilken av intendenturavdelningen reglerats så att i första hand ömtåliga varor skola förbrukas,

2) inhibering av avtalade leveranser,

3) försäljning till firmor inom landet,

4) försäljning till hjälporganisationer m. fl. för export,

5) omsättning genom andra statliga institutioner.

Det har krävts mycket arbete för att på den inhemska marknaden placera proviantartiklar, då — efter vad jag inhämtat — firmorna varit ganska återhållsamma. Proviant har emellertid denna väg sålts för 4 miljoner kr. Bland större poster må nämnas 600 ton kaffe, 400 ton kakaoböner, 240 ton torkad frukt, 25 ton kryddor, 20 ton té, 2 200 ton havre.

För internationell hjälpverksamhet ha placerats ganska avsevärda kvantite-

Ang. visst utnyttjande av försvarets livsmedelsförråd. (Forts.)

ter livsmedel. I detta hänseende ha försvarets myndigheter tagit initiativ. Sålunda erbjöds folkhushållningsdepartementet den 18 maj 1945 stora partier livsmedel. Hänvändelser ha vidare skett till olika statliga hjälporgan och till enskilda institutioner, såsom Rädda barnen, Norgehjälpen, fadderortsrörelsen. På dessa vägar ha placerats livsmedel för 6,5 mkr. Till enskilda firmor ha för export sålts sill- och fiskkonserver för 0,9 mkr. Till norska polisorganisationen ha levererats livsmedel för 6 mkr. Vid transitering av medborgare från Sovjetunionen ha åtgått livsmedel för 0,4 mkr. Röda korsets hjälpedetachment ha förbrukat livsmedel för 0,15 mkr. Leveranser ha vidare skett till civilförsvarsstyrelsen, utlänningskommissionen, vissa sjukhus och fångvården för omkring 0,2 mkr.

Genom dessa åtgärder har lagervärdet nedgått med över 18 mkr, vilket belopp icke innefattar värdet av de livsmedel som under tiden omsatts inom armén.

För armén är för närvarande aktuellt att sälja en del blandade konserver, i vilka köttvaror ingå. För att underlätta försäljningen härav inom landet har livsmedelskommissionen medgivit, att dessa konserver få försälas utan poängberäkning. Såvitt jag kan finna kunna livsmedelslagren icke sägas vara i nuvarande läge onormalt stora. Någon anledning till oro för att arméns livsmedelslager icke skola bli omsatta i lämplig tid synes icke föreligga.

Även *marinen* har i förhållandevis stor utsträckning försålt livsmedel i samband med beredskapens avveckling. Självfallet äro dock partierna avsevärt mindre än de som för armén komma i fråga. Överskott ha av marinförvaltningen anmålts till statens livsmedelskommission med hemställan om anvisande av lämpliga köpare. Tid efter annan ha köpeanbud inkommit och försäljningen skett, varvid varorna huvudsakligen exporterats för internationell hjälpverksamhet. För tillfället står marinförvaltningen i kontakt med svenska kommittén för internationell hjälpverksamhet i syfte att avyttra vissa kvarstående överskott.

Flygvapnets omsättning av livsmedel sker helt i samband med arméns, varför denna försvarsgren i detta sammanhang icke är aktuell.

Skulle något fall av misskötsel av kronans livsmedel uppdagas, få självfallet dylika frågor göras till föremål för särskild undersökning.

Med vad sålunda anförts torde den av interpellanten framställda frågan få anses besvarad.

Herr **Wetter**: Herr talman! Den redogörelse, som försvarsministern nu benäget givit, visar att frågan om avveckling av försvarets lager av livsmedel är av sådan storleksordning, att den väl bör uppmärksammas nu och en tid framåt. Jag ber att till herr statsrådet få framföra min tacksamhet för det givna svaret och vill till detta, herr talman, endast knyta den förhoppningen, att försvarets förvaltningsmyndigheter skola känna det stora ansvar, som de ha, när de gå att handlägga frågorna om avveckling av livsmedelslagren liksom också i framtiden vid omsättning av de livsmedelslager, som måste finnas inom försvaret.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 42, med förslag till förordning om fortsatt uppskov med ikraftträdandet av föreskriven skatt å motorsprit.

Ang. återlämnande från konstitutionsutskottet av två dit remitterade motioner.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets memorial nr 1, i anledning av första kammarens remiss av motion nr 94 av herr Persson, Einar, m. fl. om utredning angående ändrade rösträttsgrunder vid allmänings- och jordägarstämmor samt andra kammarens remiss av likalydande motionen nr 190 av herr Ericsson i Sörsjön.

Ang. återlämnande från konstitutionsutskottet av två dit remitterade motioner.
(Forts.)

Detta memorial lydde:

»Till konstitutionsutskottet ha, enligt protokollsutdrag för den 23 innevarande januari månad, första kammaren hänvisat en därstädes av herr *Persson, Einar*, m. fl. väckt motion samt andra kammaren en därstädes av herr *Ericsson* i Sörsjön väckt motion, vari hemställes, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville anhålla om en skyndsamt utredning om ändrade rösträttsgrunder vid allmännings- och jordägarstämmor.

Enär det i motionerna väckta förslaget enligt utskottets mening är av beskaffenhet att ej böra av konstitutionsutskottet handläggas, föranledes utskottet att till kamrarna återlämna ifrågavarande motioner, vilket utskottet får för riksdagen anmäla.»

Herr förste vice talmannen: Herr talman! De ifrågavarande motionerna avse ärenden, som tillhöra dels konstitutionsutskottets, dels jordbruksutskottets handläggning, och med stöd av § 44 riksdagsordningen ha motionerna i sin helhet hänvisats till det förstnämnda utskottet. Då nu emellertid konstitutionsutskottet anser, att det i motionerna väckta förslaget är av beskaffenhet att ej böra handläggas av konstitutionsutskottet, och då andra kammaren redan vid gårdagens sammanträde remitterat den i andra kammaren väckta motionen nr 190 till jordbruksutskottet, hemställer jag, att första kammaren likaledes måtte besluta att hänvisa den inom denna kammare väckta motionen nr 94 till jordbruksutskottet.

Efter härmed slutad överläggning beslöt kammaren, i enlighet med vad herr förste vice talmannen hemställt, att hänvisa motionen I: 94 till jordbruksutskottet.

Vid förnyad, punktvis skedd föredragning av statsutskottets utlåtande nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1946/47 under riksstans första huvudtitel, avseende anslagen till hov- och slottsstaterna, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Herr statsrådet *Erlander* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 40, angående anslag till kraftstationer vid Harsprånget och Kilforsen;
nr 41, angående försäljning av vissa statens järnvägar tillhöriga fastigheter i Nässjö;

nr 43, angående inköp för postverkets räkning av tomter i Karlskrona;

nr 45, angående inrättande av högre tekniska läroverk i Gävle och Karlskrona; samt

nr 46, angående statsbidrag i samband med borttagande av broavgifterna vid Lidingsbron.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 12, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar under Utgifter å driftbudgeten, För flera huvudtitlar gemensamma frågor.

Ang. kostnaderna för kommittéväsendet m. m.

I detta utlåtande hade utskottet på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte

a) besluta, att det Kungl. Maj:t senast för budgetåret 1945/46 lämnade be- myndigandet att medgiva överskridande av genom riksdagens beslut maxime-

Ang. kostnaderna för kommittéväsendet m. m. (Forts.)

rade anslagsposter till arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t, eller till avlöningar till icke-ordinarie personal skulle efter utgången av budgetåret 1945/46 äga fortsatt giltighet för budgetåret 1946/47,

b) bemyndiga Kungl. Maj:t att i fall, där innehavare av pensionsberättigande befattning i statens tjänst, uppförd på vederbörligen fastställd personalförteckning, förordnades att innehava ordinarie befattning i statsdepartementet, tillsatt medelst förordnande tills vidare, eller under tiden för dylikt förordnande befordrades till annan pensionsberättigande statlig tjänst, föra den pensionsberättigande tjänsten över stat och återbesätta den på stat befintliga tjänsten,

c) medgiva, att dyrtidstillägg åt vissa befattningshavare i statens tjänst m. fl. under budgetåret 1946/47 finge i huvudsaklig överensstämmelse med i statsrådsprotokollet över finansärenden för den 4 januari 1946 förordade grunder utgå enligt de närmare föreskrifter, som meddelades av Kungl. Maj:t,

d) besluta, att utgifterna för dyrtidstillägg skulle beträffande befattningshavare och pensionärer vid de affärsdrivande verken eller vid av dessa övertagna företag eller inrättningar utgå av de medel, av vilka verkets utgifter i övrigt bestredes.

e) besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet i övrigt i förevarande utlåtande anfört.

I motiveringen hade utskottet gjort vissa uttalanden angående kostnaderna för kommittéer och utredningar genom sakkunniga.

Herr Mannerskantz: Herr talman! I detta utskottsutlåtande behandlas Kungl. Maj:ts äskande om tilläggsanslag för kommittéer och utredningar. Detta anslag har ju vuxit ofantligt: det har ungefär fördubblats sedan före kriget. Det är givet, att det måste bli en mycket stor ökning, när själva anledningarna till utredningar ha ökats, och det är inte därom jag nu skulle vilja säga någonting, utan det är om den omständigheten, att Kungl. Maj:t har tillsatt en översyn över utredningsväsendet. Men i propositionen säges, att det knappast kan förutsättas, att översynen skulle »väsentligt påverka det för nästa budgetår beräknade medelsbehovet». Det är denna pessimistiska uppfattning och tillkännagivandet av den, som jag tycker det är värt att påtala. Om man sätter till någon att företa en översyn, bör man inte skicka med sådana hälsningar. Ty vad är då det hela värt? Om uttalandet får tolkas så, att man menar, att översynen väl kan ha gynnsamma verkningar, men inte redan under nästa budgetår, så tror jag att även det är för pessimistiskt.

Utskottet säger, att det likväl förutsätter, »att alla vid översynen från nämnda utgångspunkter framkomna möjligheter till besparingar snarast tillvaratas». Detta skulle jag vilja understryka. När jag det gör, skulle jag vilja tillfoga det allmänna uttalandet, att en mycket stor del av våra utredningsbetänkanden äro alltför storartade. De ha inledningar och historiker, som äro så omfattande, att man nästan misstänker att de kommit till för att vederbörande skulle på ett billigt sätt få sina doktorsavhandlingar tryckta. Det kan väl inte vara meningen, utan man skall se till, att det får komma fram, som behövs för att de beslutande i frågorna skola få en allsidig information. För det ändamålet skulle jag för min del knappast tro, att det är nödvändigt att betänkandena bli så omfattande. Utom att de då bli dyrare än de skulle behöva, går det ju också åt mycket mer personal för att få ihop alla dessa långa historiker och sammanställningar, av vilka en del inte äro så nödvändiga. Och personal är just det som fattas oss nu för tiden, både för kroppsarbete och för manschetterken. Man har knappast rättighet att onödigtvis slösa med arbetstimmar.

Ang. kostnaderna för kommittéväsendet m. m. (Forts.)

Men det är inte nog med den saken. Sedan skall ju folk också läsa betänkan- dena, och då går en massa tid åt, av vilken en del inte hade behövt gå till spill- lo. Det värsta tror jag är, att genom att betänkanterna äro så omfattande och digra våga sig människor, som egentligen borde läsa dem, inte på att läsa dem.

Det blir alltså ganska många besvärliga följder, om utredningsbetänkanterna få hålla på att växa och bli tjockare för varje år som går. Jag vill uttala den förhoppningen, att man vid den översyn, som skall ske, försöker att ge sådana direktiv till utredningarna, att de inskränka på det som inte är alldeles nödvän- digt att ta med i de olika betänkanterna.

Det finns dessutom en sak här, som jag har svårt att få klarhet i. Det har inte alls varit möjligt inom statsutskottets tredje avdelning att granska detta anslag, utan vi ha fått godta vad som kommer fram i propositionen. Det före- faller mig, som om inte alla de anslagna medlen gå till kommittéer i vanlig ord- ning, utan att en del av pengarna går till personer, som anställas för särskilda utredningsuppdrag i departementen. Då snuddar man vid finansieringen av de- partementens personalkostnader. Jag vet inte, hur det förhåller sig, men den tanken ligger nära till hands, att man via detta anslag och i övrigt med förbi- gående av riksdagen kan anställa en hel massa människor i de olika departe- menten. Detta är en sak, som egentligen konstitutionsutskottet skulle ägna in- tresse åt för att se efter, i vad mån detta anslag användes på ett sätt, som åt- minstone inte jag och jag förmodar inte heller flertalet kammarledamöter tänkt sig.

Det skulle förvåna mig, om det inte vore möjligt att även med nuvarande krav på utredningar få ned kostnaderna och besväret att skaffa så mycket per- sonal som behövs samt mildra svårigheterna för alla dem, som skola ta del av utlåtandena. För att understryka behovet härav, herr talman, har jag bett att få säga dessa ord. Jag har i övrigt inte något annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

Herr statsrådet **Erlander**: Herr talman! Jag vill bara säga, att jag till stora delar kan instämma i den föregående ärade talarens erinringar. Man skall inte belasta kommittéväsendet med utredningar, som i och för sig äro onödiga, och man skall försöka förenkla och skära ned så mycket man kan. Men jag har gjort mina experiment i den vägen. Jag har suttit som ordförande i en av de mest publicerade kommittéerna, 1941 års befolkningsutredning, och jag har begagnat mig av olika metoder. Jag har givit ut betänkanterna, som ha varit mycket knapphändigt skrivna och innehållit mycket litet av analyser och un- dersökningar, och jag kan försäkra den siste ärade talaren, att i regel säga då remissinstanserna, att förslaget inte är underbyggt och att den vanliga appa- raturen hade fordrats. Jag vill särskilt hänvisa till betänkandet rörande frågan om akademikernas lån. Flera av de akademiska myndigheterna tycka, att denna lilla sak skulle ha blivit föremål för ännu mera djupgående undersök- ningar än vad vi ha ansett oss ha råd att kosta på.

Detta är en avvägningsfråga. Jag tror, att jag liksom alla andra kommitté- ordförande försöker träffa det, som är lagom. Det kan hända, att man ibland tar fel och publicerar saker, som inte äro absolut nödvändiga. Men å andra sidan äro vi ju vana vid så stor grundlighet i vårt svenska samhällsmaskineri, att om man någon gång avviker från den regeln, får man ofta kritik för att man inte står på verklighetens fasta mark.

Beträffande den senare delen av herr Mannerskantz' anförande, där han upp- manade konstitutionsutskottet att se på anställandet av särskilda sakkunniga inom departementen, tycker jag att det är mycket rimligt om riksdagen tittar

Ang. kostnaderna för kommittéväsendet m. m. (Forts.)
 på den saken. De särskilda sakkunniga redovisas på vanligt sätt i riksdagsberättelsen, som herr Mannerskantz givetvis vet. Där finns alltså — om det inte ändrats, sedan jag var statssekreterare — uppgift på vilka som varit anställda i de olika departementen, och det finns alltid möjlighet att ta upp dessa ting till diskussion. Men att det är en mycket praktisk anordning, att departementen och departementscheferna ha möjlighet att förstärka framför allt statssekreteraravdelningarna, torde ingen böra understryka mer än riksdagen. Det klagas ju ständigt över att propositionerna komma för sent och att arbetet därför drar ut på tiden, och anledningen till detta är ju i stor utsträckning, att departementen äro för klen utrustade med personer i ledande ställning. Det måste vara mycket praktiskt att ha möjlighet att smidigt kasta in särskilda sakkunniga på speciella uppgifter i stället för den besvärliga och i längden mera dyrbara anordningen att anställa tjänstemän, som man sedan har bundna där. Jag skulle ur besparingssynpunkt alldeles bestämt vilja avråda från att ta upp frågan från den siste talarens utgångspunkter. Tvärtom är detta enligt min mening en mycket elegant lösning på ett besvärligt problem. Hur skola de ofta starkt säsongarbetande departementen annars orka med att i något så när rimlig tid förse riksdagen med det material, som skall ligga till grund för riksdagens ställningstagande?

Jag har bara velat anföra detta, som närmast härrör från min erfarenhet som statssekreterare i ett av de mera arbetstyngha departementen.

Herr **Herlitz**: Herr talman! Det finns i varje fall en punkt, där alla kunna vara absolut ense om den vädjan som herr Mannerskantz framställde. Man bör beakta det förhållandet, som tyvärr alltför ofta inträffar, att den högra handen inte vet, vad den vänstra gör. Det visar sig nämligen ibland, att ett ämne, som blir föremål för utredning på ett håll, på samma gång utredes på ett annat. Jag skulle kunna peka på åtskilliga exempel härpå, men jag skall bara nämna ett av dem. Vi ha haft glädjen att samtidigt få två stycken mycket värdefulla historiska utredningar angående vår svenska kommunallagstiftning. De äro utarbetade alldeles oberoende av varandra, den ena i kommunindelingskommittén och den andra i kommunalskatteberedningen. Man har helt enkelt inte vetat av, att samma arbete pågått på skilda håll.

Då jag nu nämner detta, herr talman, sker det i full vetskap om att statsrådet Erlander särskilt har haft sin uppmärksamhet på detta förhållande och är intresserad av att övervinna de svårigheter som ha framträtt. Då jag har tagit till orda är det bara för att som jag vet i fullt samförstånd med honom understryka angelägenheten av en effektiv samordning av utredningsväsendet.

Herr **Mannerskantz**: Herr talman! Jag vill inte bestrida, att det kan vara en praktisk anordning att ha särskilda personer som vid behov kunna rycka in och hjälpa till i departementen. Men i så fall vore det bra om man skilde på de medel som användas till sådana saker och de medel som gå åt till det som man i vanlig mening kallar för kommittéer och utredningar. Det skulle vara gynnsamt även för kommittéväsendets egen skull att man inte bibringar allmänheten den uppfattningen att detta drar så stora kostnader som det här är fråga om. Det rör sig ju om miljoner kronor nu för tiden. När det gäller sådan personal som anställs för att utarbeta propositioner till riksdagen borde man åt varje departement skapa något anslag med annan beteckning.

Herr statsrådet **Erlander**: Herr talman! Jag vill endast beträffande redovisningen hänvisa till riksdagsberättelsen om kommittéväsendet, där varje kro-

Ang. kostnaderna för kommittéväsendet m. m. (Forts.)

na av medlen redovisas, såvitt inte någon ändring har skett under det senaste året, vilket jag inte kontrollerat.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i det nu ifrågakvarande utlåtandet hemställt.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr 13, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1945/46, i vad propositionen avser hov- och slottsstaterna, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 20, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1945/46, i vad propositionen avser ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde.

Punkterna 1—8.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 9.

Lades till handlingarna.

Punkterna 10 och 11.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 22, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1945/46, i vad propositionen avser folkhushållningsdepartementets verksamhetsområde.

Punkterna 1 och 2.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 3.

Lades till handlingarna.

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 1, i anledning av verkställd granskning av justitieombudsmannens ämbetsförvaltning.

Ang. justitieombudsmannens ämbetsförvaltning.

I detta utlåtande hade utskottet anmält, att vid den granskning av justitieombudsmannens ämbetsförvaltning, som utskottet grundlagsenligt förehaft, någon anledning till anmärkning icke förekommit.

Herr **Schlyter**: Herr talman! Såsom bilaga till justitieombudsmannens ämbetsberättelse fogas varje år en förteckning över de riksdagsskrivelser, som ännu inte blivit slutligt handlagda av Kungl. Maj:t, och man får genom anteckningar underrättelse om åtgärder som skrivelserna ha föranlett. Vid något tillfälle har denna förteckning i kammaren givit anledning till efterlysning av en eller annan av riksdagen begärd utredning. Naturligtvis har inte första

'Ang. justitieombudsmannens ämbetsförvaltning. (Forts.)
lagutskottet haft skäl att genomgå denna förteckning ur synpunkten av huruvida Kungl. Maj:t har vidtagit önskvärda åtgärder på grund av riksdagens skrivelser, men publiceringen av förteckningen är ju alltid en anledning för riksdagens enskilda ledamöter att gå igenom den.

När jag nu för min personliga del har verkställt en sådan genomgång, skulle jag gärna vilja — i stället för att väcka interpellationer eller göra enkla frågor — få på detta sätt antecknade till kammarens protokoll några av de riksdagskrivelser, där man kanske skulle ha önskat, att Kungl. Maj:t vidtagit någon åtgärd.

Riksdagen vet mycket väl, att varken kommittéanslagen eller antalet sakkunniga personer i landet räcka till för att effektuera allt vad riksdagen begär. Det är därför naturligt, att Kungl. Maj:t måste göra ett urval, och det hör ju till att varje departementschef — jag förmodar någon gång varje år — går igenom de skrivelser som ha hamnat i hans departement och avskriver en eller annan av de frågor, som riksdagen har framfört. Då skulle nog riksdagen ha varit intresserad av att få veta anledningen till en sådan avskrivning. Ett ärende kan i ett utskott ha behandlats med mycket stort intresse och har kanske föranlett en enhällig framställning om utredning, som riksdagen sedan har fört vidare. Studerar man så riksdagsberättelsen ett följande år, kan man finna, att ärendet har avskrivits.

I detta ögonblick tänker jag på en särskild fråga, som står återgiven i justitieombudsmannens ämbetsberättelse på s. 363 under p. 102. Där omtalas, att riksdagen anhållit, att Kungl. Maj:t ville till förnyad prövning upptaga frågan om en sådan omarbetning av förordningen av år 1916 angående förbud mot förevisning av djur i s. k. menagerier, att vissa av första lagutskottet uttalade önskemål om en bättre behandling av sådana vilda djur, som kringföras för förevisning av dressyr, vunno beaktande.

Jag tvivlar inte på att Kungl. Maj:t har haft bärande skäl att avskriva detta ärende, men motionärer och utskott och riksdag skulle nog ha satt värde på att få del av den synpunkt som har föranlett, att en riksdagsskrivelse på det sättet avföres. Jag har inte något förslag att väcka om hur det skall gå till — jag har nog själv på sin tid varit med om att avskriva riksdagsskrivelser utan att tala om skälet för riksdagen — men en möjlighet vore kanske, att i riksdagsberättelsen i korthet angäves de skäl som ha föranlett departementschefens beslut.

Nu begärde jag emellertid närmast ordet för att få nämna om ett par riksdagsskrivelser, som ännu inte föranlett någon åtgärd och beträffande vilka jag är säker på att Kungl. Maj:t inte kommer att meddela något avskrivningsbeslut. På s. 339, p. 28, omtalas ett uppdrag åt en sakkunnig inom justitiedepartementet att biträda med en förberedande utredning om det allmännas ansvar för skada, som uppkommit genom fel eller försummelse av tjänsteman.

Såsom en detalj i denna utredning ingår en viktig ersättningsfråga, varom första lagutskottet och riksdagen skrevo år 1937 och som man då nog tänkte sig skulle kunna ha utretts ganska snart. Det gällde frågan om ersättning av statsverket till den som lidit skada till följd av felskrivning i fastighetsbok. Jag skulle vilja på detta sätt till justitieministern framföra en liten erinran om dessa frågors existens.

På s. 342, p. 52, omtalas riksdagens framställning med begäran om utredning angående offentliga insamlingar. År 1942 avstogs en proposition i ämnet, men riksdagen anhöll, att Kungl. Maj:t ville låta under beaktande av de synpunkter som utskottet i sitt utlåtande anfört verkställa ny allsidig utredning i frågan och för riksdagen framlägga härav föranledda förslag. Ett antal reservanter ville bifalla propositionen med vissa ändringar. Utskottet i sin hel-

Ang. justitieombudsmannens ämbetsförvaltning. (Forts.)

het har alltså varit positivt inställt till frågan om åtgärder i detta hänseende. Vid en senare riksdag kom frågan upp igen motionsvis men föranledde då endast erinran om den redan avlätna skrivelsen.

Herr talman! Jag skall inskränka mig till dessa stückprov, och jag slutar som jag började med att riksdagen förstår till fullo, att inte alla dessa framställningar om utredningar kunna bifallas. Men för min personliga del skulle jag vilja uttrycka förhoppningen, att de av mig nu omnämnda frågorna måtte beaktas av departementschefen.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, lades det nu föredragna utlåtandet till handlingarna.

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 2, i anledning av verkställd granskning av militieombudsmannens ämbetsförvaltning.

*Ang. militie-
ombudsman-
nens ämbets-
förvaltning.*

I förevarande utlåtande hade utskottet anmält, att vid den granskning av militieombudsmannens ämbetsförvaltning, som utskottet grundlagsenligt förehåft, någon anledning till anmärkning icke förekommit.

Herr Holmberg: Herr talman! Jag antar, att det är flera av kammarens ledamöter än jag som vid genomläsandet av militieombudsmannens berättelse ha fäst sig vid att underordnat befäl, när det höres om anmälningar som ha inkommit emot överordnade, i de allra flesta fall aldrig har sett, aldrig har hört och i varje fall aldrig kan minnas, att en överordnad på något sätt uppträtt olämpligt. I och för sig måste jag säga, att jag finner detta uppträdande rätt förståeligt, ty inom försvarsmakten är ju en underordnad beroende av den överordnade i ännu högre grad än annorstädes. Av den överordnade beror den underordnades möjlighet att erhålla befordran, hans kommenderingar, hans tjänstgöringsförhållanden o. s. v., och det synes som om därav skulle följa, med rätt eller orätt, att den underordnade i ganska stor utsträckning fruktade att stöta sig med en överordnad. Kanske har denna fruktan sin grund också däri, att den underordnade inte alltid behandlas objektivt av sin överordnade, att exempelvis resultatet av att han uppträder såsom vittne mot en överordnad och därigenom förorsakar honom obehag kan bli en försämrad kommendering, en fördröjd eller kanske t. o. m. utebliven befordran.

Det förvånar mig, att militieombudsmannen — med ledning av den erfarenhet som hans undersökningar ändå borde ge honom angående detta förhållande — aldrig har funnit det nödvändigt att ta upp frågan om att skapa vissa garantier när det gäller underordnat befäl, som på det ena eller andra sättet framträder emot en överordnad. Saken är nämligen enligt mitt förmenande rätt viktig och rör visst inte bara möjligheten för underordnade att vid utredningar inför MO eller inför krigsrätt vittna mot en överordnad.

I Ny militär tidskrifts senaste nummer har man i den ledande artikeln tagit upp kravet på rätt till fri, offentlig, saklig kritik i militära fackfrågor. En dylik rätt är, såvitt jag kan begripa, av en mycket stor betydelse när det gäller att höja försvarsmaktens effektivitet och att garantera den rätta användningen av de anslag, som statsmakterna bevilja till försvar. Jag skulle tro, att den också har en oerhörd betydelse när det gäller att utrota vissa osunda företeelser inom försvar. sådana som vi tyvärr ha sett rätt många exempel på under de gångna krigsåren. Teoretiskt bestrider väl ingen denna kritikrätt, men i praxis är det annorlunda. Ny militär tidskrift säger i sin artikel, att det tyvärr är alltför många chefer som inte tycka om att deras ofelbarhet på något sätt antastas av en underordnad, som tillåter sig göra ett eller annat

Ang. militieombudsmannens ämbetsförvaltning. (Forts.)
kritiskt påpekande. Och detta, fortsätter tidningen, leder till att yngre officerare, som ju i mycket hög grad äro beroende av sina chefer för befordran, för kommanderingar o. s. v., hålla inne med sin kritik. Det går bättre att avancera, om man tiger och accepterar även det som man anser vara galet och oriktigt, än om man av intresse för saken och av omsorg om försvaret kritiserar den ena eller andra dispositionen och den ena eller andra metoden och därmed drar sin chefs militära förstånd och duglighet eller bara hans ofelbarhet i tvivelsmål.

I Ny militär tidskrift påpekas såsom ett rätt intressant exempel på den inställning, som råder i vissa fall när det gäller befordran, hur en sökande till en lärartjänst vid en militär skola fick företräde framför andra, därför att i hans betyg stod, att han hade ett »så gott sätt emot överordnade». Det var hans främsta merit.

Jag tror, att det är nödvändigt att göra någonting för att få en ändring till stånd. Vill man sörja för att försvaret på alla områden skall bli så effektivt som möjligt, att vi skola få mesta möjliga valuta för de anslagna medlen och att försvaret skall genomsyras av en demokratisk anda, då måste man bland annat se till, att man garanterar en objektiv bedömning av underbefäl, underofficerare och officerare vid befordran och att man skyddar dem mot trakasserier i form av försämrad tjänstgöring, kommanderingar av sådan art, att de kunna betraktas såsom straffkommenderingar, o. s. v., då de eventuellt genom att göra någonting som i och för sig är fullständigt riktigt kunna riskera en överordnads misshag.

Vid fjolårets riksdag väckte vårt parti en motion om ökad civil insyn i och kontroll av försvaret. Vi ha inte tagit upp denna fråga på nytt i år, därför att vi — efter den behandling frågan fick i fjol — ansett det lönlöst att komma igen så snart. Men jag skulle ändå med dessa mina ord i anknytning till militieombudsmannens berättelse vilja fästa riksdagens uppmärksamhet på att det problem, beträffande vilket denna motion försökte föreslå en lösning, nämligen problemet att garantera objektiv behandling av det yngre befälet från de överordnades sida, är ett mycket viktigt problem och ett problem, som statsmakterna snarast möjligt måste söka lösa.

Efter härmed slutad överläggning lades ifrågavarande utlåtande till handlingarna.

Föredrogos och bordlades Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner nr 40, 41, 43 och 45—47.

Anmäldes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 15, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1945/46, i vad propositionen avser ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde.

Skrivelseförslaget godkändes under förutsättning att andra kammaren beträffande utskottets utlåtande nr 20 fattade samma beslut som första kammaren.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 11.50 förmiddagen.

In fidem
G. H. Berggren.